

Bezpieczeństwo: dyscyplina nauki wobec funkcjonowania państwa, pod red. R. Skarzyńskiego i E. Kuzelewskiej, Agencja Wydawnicza Ekopress, Białystok 2018, ss. 266.

Przedmiotem oceny jest monografia składająca się z czterech rozdziałów głównych z licznymi podrozdziałami, opatrzona wstępem od Redaktorów, o łącznej objętości 260 stron. Publikacja porusza aktualne zagadnienia, prezentowane zarówno w ujęciu naukowym, dydaktycznym, jak i popularyzującym wiedzę. Książka jest wciągającą lekturą napisaną w taki sposób, aby każdy czytelnik mógł zapoznać się z omawianymi zagadnieniami.

Publikację przygotował zespół autorów reprezentujących wiodące, polskie ośrodki akademickie m.in. z: Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Uniwersytetu w Białymstoku. Autorzy to reprezentanci wydziałów politologii, na których dynamicznie rozwijają się badania nad bezpieczeństwem i funkcjami państwa w tym zakresie. Zainteresowania badawcze zespołu koncentrują się wokół problematyki społecznych uwarunkowań bezpieczeństwa, systemów bezpieczeństwa i funkcjonowania państwa.

We wstępie recenzowanej monografii Redaktorzy dokonali przeglądu stanu badań w dziedzinie bezpieczeństwa oraz dokonali wyjaśnienia pojęcia „bezpieczeństwo”. Na uwagę zasługuje fakt, że pojęcie to zostało nie tylko zdefiniowane, ale także bezpieczeństwo objęto analizą i oceną z uwzględnieniem obserwowanych przemian, zachodzących na bieżąco. Wspomniane zdefiniowanie używanych terminów i analizowanych pojęć jest o tyle istotne, że w ocenianej publikacji bezpieczeństwo jest kategorią analityczną i stosowaną jako termin naukowy w danej dziedzinie. Autorzy omawiają znaczenie kierunku studiów o bezpieczeństwie i jego teorii, a także analizują rolę bezpieczeństwa w funkcjonowaniu państwa w zmieniającym się świecie.

Pierwszym, cennym walorem omawianej monografii jest przejście od czynności definiowania i charakteryzowania (eksploracji) do analizy warunków niezbędnych dla osiągnięcia bezpieczeństwa (eksplanacji). W omawianym zakresie ocenianą publikację cechuje oryginalność i innowacyjność.

O oryginalności prezentowanej publikacji przesądza kilka elementów. Pierwszym z nich jest spistość opracowania, prezentującego zbiorowe wyniki badań prowadzonych przez zespół kilkunastu autorów z różnych ośrodków akademickich. Po drugie, oceniana publikacja wypełnia ważną lukę na rynku wydawniczym, jaką jest brak monografii, porządkującej i wyjaśniającej zagadnienia teorii bezpieczeństwa wraz z analizą jego uwarunkowań, przy wysokim stopniu aktualności podejmowanej problematyki. Jednocześnie Autorzy posługują się najnowszymi podejściami teoretycznymi, objaśniając je na tle dotychczasowego kanonu rozumowania.

Innowacyjność wynika z faktu, że w literaturze przedmiotu przeważa trend koncentrowania się na jednym z tych aspektów. Publikacje z zakresu bezpieczeństwa często ograniczają się do aspektów teoretycznych (teorii dyscypliny nauki o bezpieczeństwie), bądź omawiają wybrany wycinek sfery bezpieczeństwa państwa. Natomiast w recenzowanej monografii prezentacja wiedzy gromadzonej na gruncie tej dyscypliny jest analizowana pod kątem wykorzystania dla prawidłowego funkcjonowania państwa i realizacji jego funkcji, zwłaszcza w systemach społecznych.

Jak sami Redaktorzy zaznaczają na wstępie, prezentowaną monografię cechuje wielodyscyplinowość. Analiza jest prowadzona na kilku płaszczyznach. Publikacja jest skierowana do różnych środowisk. Czytelnikami tej publikacji mogą być zarówno urzędnicy – fachowe kadry pracowników sektora bezpieczeństwa państwa polskiego, politycy i parlamentarzyści, a także przedstawiciele środowiska akademickiego (naukowcy, eksperci oraz studenci). W gronie czytel-

ników należy spodziewać się osób zainteresowanych problematyką konstrukcji i funkcjonowania współczesnego państwa, a także *stricte* systemów bezpieczeństwa. Ponadto walorem omawianej książki jest wyróżniający się aspekt dydaktyczny i upowszechniający wiedzę.

Monografia składa się z czterech głównych rozdziałów:

- I. Podstawy teorii bezpieczeństwa;
- II. Systemy bezpieczeństwa;
- III. Bezpieczeństwo jako kierunek studiów;
- IV. Z badań nad bezpieczeństwem.

Oceniając poszczególne podrozdziały należy wskazać na logiczny podział i klarowną strukturę monografii. Całość należy określić wzorcowo rozplanowanym badaniem. Przed recenzentem tej monografii zostało postawione trudne zadanie, bowiem łatwo dostrzec walory i nie sposób zachwalać wszystkiego. Poniżej zostaną omówione jedynie wybrane aspekty.

Pierwszy rozdział pt. „Podstawy teorii bezpieczeństwa” składa się z pięciu podrozdziałów. Pierwszy podrozdział autorstwa Ryszarda Zięby pt. „Bezpieczeństwo w ujęciu różnych paradygmatów naukowych” jest napisany w sposób uporządkowany, klarownym językiem wyjaśniającym trudne zagadnienia. Jest zachęcający do lektury i może stanowić istotną pomoc w prowadzeniu badań. Walorem rozdziału są systematyzacja i wyjaśnienie, bardzo potrzebne dla poznania istoty i przyswojenia wiedzy z zakresu tego trudnego zagadnienia. W rozdziale tym Autor analizuje bezpieczeństwo jako potrzebę w trzech wymiarach: podmiotowym, przedmiotowym i funkcjonalnym (procesualnym). Analiza ta została dokonana w ujęciu porównawczym następujących paradygmatów teoretycznych: realistycznego, liberalnego (idealistycznego), konstruktywistycznego. Zakończeniem rozdziału jest prezentacja różnic teoretycznych i metodologii prowadzenia badań nad bezpieczeństwem z zastosowaniem omówionych paradygmatów.

Drugi podrozdział pt. „Bezpieczeństwo: dyscyplina w obszarze nauk społecznych (w warunkach polskich)” został napisany we współautorstwie Ryszarda Skarzyńskiego i Elżbiety Kuźlewskiej. Jego głównym celem jest wyjaśnienie potrzeby wyodrębnienia się nowej dyscypliny naukowej. Autorzy poszukują odpowiedzi m.in. na pytanie czy bezpieczeństwo jako dyscyplina nauki jest efektem odkrycia zjawiska na tyle ważnego, aby zastosować do niego metody naukowe i je systematycznie badać zgodnie z zasadami metodologii nauki? Sugerują przemyślenia, czy do pełnego wyjaśnienia zjawiska bezpieczeństwa nie wystarczą badania prowadzone w obrębie innych dyscyplin, przede wszystkim socjologii, politologii, prawa, ekonomii i zarządzania. Z tekstu rozdziału wyłania się apel Autorów, że powszechnie brakuje zrozumienia dla faktu, że bezpieczeństwo to zjawisko społeczne, że jednym z kluczowych problemów badawczych z zakresu bezpieczeństwa jest problem anarchii i porządku społecznego. W odpowiedzi na te pojawiające się wątpliwości Autorzy proponują następującą typologię wiedzy w obszarze bezpieczeństwa z podziałem na: stan bezpieczeństwa, system bezpieczeństwa oraz proces bezpieczeństwa zarówno w państwie, jak i w relacjach zachodzących pomiędzy państwami (nawet globalnie). Typologia ta jest ze wszech miar niepodważalna, uzasadnieniem tego wyróżnienia może być odniesienie do trzech wymiarów definiowania pojęcia polityki, które występują w nauce anglosaskiej, a używając zapożyczenia terminów z języka angielskiego są to pojęcia: *policy*, *politics* i *polity*.

Trzeci podrozdział autorstwa Anetty Breczko został zatytułowany „Ontologiczne i aksjologiczne wymiary bezpieczeństwa z perspektywy XXI wieku”. Bezpieczeństwo jako niezwykle ceniony stan rzeczy, pożądane dobro oraz jedna z najbardziej podstawowych wartości staje obecnie w sytuacji zagrożenia. Autorka trafnie dokonuje przeglądu definicji i sposobów rozumienia pojęcia bezpieczeństwa oraz wskazuje w jakich sytuacjach bezpieczeństwo jako wartość może ulec zagrożeniu. Bardzo inspirująca analiza, uświadamiająca czytelnikowi liczne problemy i sytuacje zagrożeń. Cenne są także konkluzje Autorki, że odpowiednie uzasadnienie bezpieczeństwa oraz ochrona podważanych wartości demokracji, stają się warunkami *sine qua non* bezpiecznego funkcjonowania państwa.

Kolejny podrozdział został zatytułowany „Studia wywiadowcze jako poddyscyplina nauk o bezpieczeństwie: kierunki rozwoju”. Jego autorem jest Artur Gruszcak. Analizuje on miejsce studiów wywiadowczych w dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie poprzez krytyczną analizę stanu badań na świecie, identyfikację głównych obszarów analizy i kierunków rozwoju tej gałęzi nauki. Należy zgodzić się z tezą postawioną w niniejszym artykule, że studia wywiadowcze są jedną z najbardziej dynamicznie rozwijających się gałęzi nauk o bezpieczeństwie, wnosząc istotny wkład w debatę teoretyczną i badania empiryczne nad bezpieczeństwem oraz łączącą w wyjątkowy sposób teorię z praktyką dzięki wymianie idei pomiędzy środowiskiem akademickim a przedstawicielami służb wywiadowczych. Stąd w podrozdziale Autor dokonał określenia kierunków ewolucji studiów wywiadowczych, które są istotnym czynnikiem wpływającym na rozwój nauk o bezpieczeństwie w wymiarze analitycznym, dydaktycznym i prakseologicznym.

Dopełnieniem definicji przedmiotu badań jest podrozdział autorstwa Joanny Rak pt. „Typ i stopień responsywności na obcość kulturową jako przedmiot badań nad bezpieczeństwem kulturowym”. Rozdział zawiera analizę wypowiedzi polityków podczas obrad Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (RP) dotyczących materialnych i niematerialnych dóbr obcych kultur”. W podrozdziale tym Autorka dokonała klasyfikacji wypowiedzi, do lektury której gorąco zachęcam, trudno skompresować prezentowane wyniki badań. Na wysoką ocenę zasługuje także wizualizacja wyników badań, zwiększająca przejrzystość i przystępność badań wśród różnych czytelników.

Drugi rozdział monografii, zatytułowany „Systemy bezpieczeństwa”, składa się z trzech podrozdziałów. W pierwszym podrozdziale pt. „Przeciwko utopii: Powrót do systemów bezpieczeństwa w badaniach współczesnych stosunków międzynarodowych” Autor – Waldemar Paruch koncentruje się na definiowaniu i rozumieniu pojęcia system bezpieczeństwa oraz pozycji państw względem tego „dobra”. Kolejny podrozdział autorstwa Adama R. Bartnickiego pt. „Analiza systemowa w badaniach nad bezpieczeństwem międzynarodowym” przybliży problemy, które wiążą się z omawianiem bezpieczeństwa międzynarodowego w oparciu o koncepcje geopolityczne oraz prezentuje zarys teorii poliarchii. W konkluzjach czytamy, że zaletą doktryn geopolitycznych jest ich atrakcyjność publicystyczna, wadą – skłonność do fantazjowania i nadmierna egzemplifikacja czynników geograficznych. Natomiast teoria poliarchii, nie negując znaczenia geografii, daje znacznie pełniejszą odpowiedź na pytania dotyczące mechanizmów bezpieczeństwa międzynarodowego.

Dopełnieniem wiedzy prezentowanej w tym rozdziale jest ostatni podrozdział pt. „Zadania i funkcje kryminologii w systemie bezpieczeństwa” przygotowany przez Magdalenę Perkowską i Emilię Jurgielewicz-Delegacz. Autorki podjęły się weryfikacji przekonania związanego ze wzrostem zagrożenia i spadku bezpieczeństwa w efekcie wzrostu fali migracji do Polski. Ukazana skala przestępczości cudzoziemców w Polsce pozwala na odmitologizowanie zagrożenia, jakie związane jest ze zjawiskiem migracji oraz na postawienie wniosku o jej minimalnej skali w przypadku naszego kraju.

Rozdział trzeci pt. „Bezpieczeństwo jako kierunek studiów” składa się z dwóch podrozdziałów. Jest to bardzo trafne rozwiązanie. Cenne jest bowiem zaprezentowanie stanu i zakresu prowadzonej dydaktyki. Pierwszy podrozdział autorstwa Justyny Przyjemskiej pt. „Bezpieczeństwo jako kierunek studiów: moda czy konieczność?” oraz drugi autorstwa Macieja Aleksandrowicza pt. „Bezpieczeństwo jako kierunek studiów uniwersyteckich: kilka uwag”, stanowią wyczerpującą analizę tego zagadnienia.

Ostatni czwarty rozdział zawiera siedem podrozdziałów. Każdy z nich stanowi odrębne studia dotyczące wybranych przypadków. Obejmują one pewien wycinek rzeczywistości związany z definiowanymi w monografii wymiarami bezpieczeństwa, jak np. bezpieczeństwo osób niewidomych czy cyberbezpieczeństwo.

Każdy z podrozdziałów napisany jest z uwzględnieniem prawidłowej struktury publikacji naukowej, zawiera podstawowe informacje dotyczące celu i zastosowanej metody analizy. Każdy z Autorów wskazał na problemy badawcze i postawił hipotezę, którą następnie poddał weryfikacji.

Sumując należy podkreślić, że Autorzy ocenianej monografii wykazali się erudycją, tak w warstwie faktograficznej, jak i teoretycznej, dowodząc bardzo dobrego rozeznania w podjętej przez siebie problematyce. Lektura publikacji potwierdza umiejętność dowodzenia własnych racji, jak i prowadzenia polemiki z poglądami innych autorów. Wывód jest precyzyjny i logiczny, co umożliwia prawidłową konstrukcję publikacji. Podążając za problemami określonymi we wstępie, książka zostawia czytelnika z licznymi nowymi pytaniami. Podjęty przez Autorów temat jest ważny, tak w płaszczyźnie teoretycznej, jak i poznawczej. Ważną konstatacją jest stwierdzenie, że kwestia bezpieczeństwa jest ważnym problemem i często w nienaukowych analizach sprowadzonym do kilku jego wymiarów. Dopiero częściowa analiza wybranych obszarów umożliwia dostrzeżenie dokonujących się zmian w percepcji bezpieczeństwa i określenie ich kierunku. Po lekturze czytelnik odczuwa potrzebę wzmożenia uwagi dla tych zagadnień.

Liczne studia przypadku prezentowane w ostatnim rozdziale spełniają swoją funkcję ilustracji i eksploracji badanych zjawisk. Opracowanie ma szansę stanowić istotny wkład do badań nad bezpieczeństwem w zmieniających się warunkach globalizacji i europeizacji. To godna polecenia książka.

Marta WITKOWSKA

Uniwersytet Warszawski